

HET ORGEL

Het orgel is door Pels en van Leeuwen in 1972 gebouwd. Het is een instrument van het type Fugato. Na de 2e wereldoorlog ontstaat de neo-barok, een stijl die teruggrijpt op de barok (1600-1715). Het orgel in de kerk van Fransum is een klein instrument, een zogenaamd positief (verplaatsbaar) orgel dat duidelijk kenmerken van de neo-barok heeft. (Bekende andere orgelbouwers in deze stijl zijn Flentrop, van Vulpen, Verschuren en de Scandinavische orgelbouwers Frobenius en Marcussen). Kenmerkend voor deze orgels zijn de scherpe klank en zwakke grondtoon. In een eerste recensie na de plaatsing noemt de recensent de toon: "elegant, speels, spiritueel, soepel, fris, puntig, pikant, mild". Het is uitstekend geschikt als continuo-instrument.

Voor de geïnteresseerde leek: Lees verder

De mogelijkheden van een orgel worden omschreven met de zogenoemde **dispositie**: een opsomming van de registers die zijn ingebouwd. Registers zijn series pijpen met een bepaalde klankkleur die wordt veroorzaakt door de bouw van de pijpen: open of gesloten, cilindrisch of conisch (toe- of afnemende diameter) en toonhoogte, die wordt bepaald door lengte. In tegenstelling tot bij de piano worden de registers in verschillende toonhoogten gemaakt, die worden aangegeven met een maat in **voeten** (ca. 30 cm, symbool: ') Het is de lengte van de pijp van de laagste toon van het klavier (dat is een c) als dat een open pijp is. De dispositie van het orgel in de Fransumer kerk is Gedekt 8', Roerfluit 4', Prestant 2' en Larigot 1 1/3'.

Gedekt 8'

De normale stemming (van een piano) is 8' (2,40 m). Als een pijp gesloten is klinkt hij echter een heel octaaf lager dan als hij open is. Het orgel in de Fransumer kerk heeft als laagste register *Gedekt 8'* met (de naam zegt het al) gesloten pijpen. De langste pijp is derhalve geen 2,40, maar slechts 1,20 m lang (een pijp van 1,20 meter die gesloten is, heeft dezelfde toonhoogte als een open pijp van 2,40 meter), wat aan de kast ook wel te zien is! Gedekte fluiten hebben ook een ander boventonenpatroon dat de klankkleur bepaalt: enigszins verwant aan panfluit en klarinet, die zich beiden ook als "gedekte fluiten" gedragen.

Roerfluit 4'

Het register *Roerfluit* heeft even lange pijpen als het register Gedekt 8', maar de pijpen zijn open en klinken dus een octaaf hoger. Hier wordt de klankkleur behoorlijk beïnvloed door het feit dat de bovenkant van deze pijpen wel een deksel heeft, maar met een "schoorsteentje" toch geopend is. Het register vormt een beetje een tussenvorm tussen gedekte en open pijpen. (Het register is wel een octaaf hoger dan bij Gedekt 8', en door deze tussenvorm heeft het een ander timbre).

Prestant 2'

De *Prestant 2'* heeft een rechte, open, langste pijp van 60 cm, de helft van de twee voorgaande registers en dus weer een octaaf hoger. Het zijn de pijpen die het orgelfront bezetten, derhalve in het middenstuk van het orgel zitten. Het is het register dat meestal de melodie voert. De Prestant is dus het basisregister van een orgel. De toon van een Prestant houdt het midden tussen het geluid van een hoorn en het geluid van een strijker.

Bij grote orgels is de Prestant meestal 8-voets of 16-voets. Het orgel in de Martinikerk in Groningen is door Arp Schnitger in 1692 uitgebreid met een Prestant 32' (9,60 m), te bedienen met het pedaal. Bedenk maar dat dat op weinig plekken mogelijk is!

Larigot 1 1/3'

De *Larigot 1 1/3'* tenslotte heeft pijpen die een lengte hebben van 2/3 keer die van de Prestant. Daardoor wordt de toon een kwint hoger. Registers met toonhoogteverschillen anders dan een of meer hele octaven, zoals de larigot, worden niet zelfstandig gebruikt maar om de klankleur te beïnvloeden. Ze worden daarom vulstemmen genoemd.

Materiaal

De fluiten van de *Gedekt* zijn van hout, alle anderen van een tinlegering. Sommigen menen dat het materiaal invloed heeft op de klank. De registers worden individueel met trekknoppen in- en uitgeschakeld. Dit orgel heeft een klavier met een omvang van C-f''' (ruim 4 octaven) en is voorzien van een z.g. "aangehangen pedaal", gekoppeld aan het klavier. De toetsen van het pedaal zijn mechanisch gekoppeld aan de overeenkomstige toetsen van het klavier.